

О.В. Горох, доцент

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ НА ВІДТВОРЕННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ

Постановка проблеми. Належний рівень відтворення трудових ресурсів в країні представляє собою необхідну умову економічного зростання. В Україні відтворення трудових ресурсів ускладнено несприятливими демографічними тенденціями та фінансово-економічною кризою (відтік робочої сили за кордон). У таких умовах важливо ефективним чином використовувати потенціал соціального страхування щодо відтворення трудових ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми соціального страхування в Україні та їх вплив на відтворення трудових ресурсів висвітлені у працях провідних українських та зарубіжних вчених, серед яких варто виділити наукові праці Г. Вайнштена [1], Ю. Князева [2], Н. Оленцевича [3], Я.Стрельцової [4], М. Стрежневої [5], Ю. Конопліної [6, 7] та ін. Однак такому важливому завданню соціального страхування, як сприяння відтворенню трудових ресурсів в країні, приділяється недостатньо уваги.

Формулювання цілей статті. Вивчення впливу соціального страхування на відтворення трудових ресурсів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Взагалі відтворення трудових ресурсів може здійснюватися за такими напрямками: 1) кількісне відтворення (збереження і збільшення кількості трудових ресурсів); 2) якісне відтворення (збереження і підвищення якості трудових ресурсів). Збереження і підвищення якості трудових ресурсів у свою чергу поділяється на: 1) збереження і підвищення фізичних характеристик трудових ресурсів (тобто працездатності); 2) збереження і підвищення професійних характеристик трудових ресурсів (тобто їх здатності до працевлаштування та можливості реалізувати свою працездатність). У підсумку як кількісне, так і якісне відтворення трудових ресурсів має сприяти збереженню і підвищенню показника продуктивності праці в країні, який представляє собою інтегральну якісну характеристику трудових ресурсів. Якщо за перший напрямок збереження і підвищення якості трудових ресурсів відповідають соціальне страхування з тимчасової втрати працездатності та соціальне страхування від нещасних випадків на

виробництві, то за другий напрямок збереження і підвищення якості трудових ресурсів відповідає у першу чергу соціальне страхування на випадок безробіття, і частково загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (вплив здійснюється шляхом зміни пенсійного віку і шляхом стимулювання більш пізнього виходу громадян на пенсію, чим досягається регулювання присутності на ринку праці осіб передпенсійного і пенсійного віку, а значить і регулювання кількості робочих місць доступних для працевлаштування молоді) [7].

Забезпечення відтворення трудових ресурсів у країні представляється одним із найважливіших завдань соціального страхування. Виконання цього завдання здійснюється у рамках кожного із чотирьох видів загальнообов'язкового державного соціального страхування. У рамках загальнообов'язкового державного соціального страхування з тимчасової втрати працездатності застрахованим особам надається можливість у випадку тимчасової втрати працездатності протягом періоду дії листка непрацездатності не вести трудову діяльність, отримуючи при цьому в залежності від стажу повну або часткову компенсацію втраченого заробітку. Наявність компенсації втраченого за період тимчасової втрати працездатності заробітку має ключове значення для виконання завдань соціального страхування, оскільки застрахованій особі гарантується не тільки збереження робочого місця, але й те, що сама застрахована особа та члени її родини за цей період практично не відчують погіршення фінансової забезпеченості. Самі по собі гарантії стосовно збереження для застрахованої особи робочого місця характеризуються меншою ефективністю щодо виконання завдань соціального страхування, оскільки потреба у коштах для існування самої застрахованої особи та членів її родини з великою імовірністю змушує тимчасово непрацездатну особу продовжувати трудову діяльність навіть у такому стані.

За допомогою збереження за тимчасово непрацездатною особою робочого місця та виплати такій особі компенсації заробітку, втраченого нею за період тимчасової непрацездатності, соціальним страхуванням вирішуються такі завдання: 1) запобігання продовженню застрахованою особою трудової діяльності у стані тимчасової непрацездатності, а значить попередження падіння продуктивності праці даної особи (оскільки особа у стані тимчасової непрацездатності не здатна якісно і своєчасно виконувати свої службові обов'язки, і, крім того, у такому стані значно підвищується ризик нещасних випадків і травмування на виробництві); уникнення більш тривалого за інших рівних умов одужання застрахованої особи, перетворення її захворювання на хронічне, виникнення ускладнень та погіршення загального стану здоров'я особи, виникнення рецидивів

захворювання у майбутньому, отримання застрахованою особою внаслідок захворювання часткової або повної втрати працездатності (що разом означає погіршення якості елемента трудових ресурсів, представленого даною застрахованою особою), а також запобігання розповсюдженню інфекційних захворювань (якщо тимчасова непрацездатність застрахованої особи настала у результаті саме інфекційного захворювання) і, таким чином, збереження у працездатному стані трудових ресурсів, представлених колективом співробітників даної особи; 2) запобігання погіршенню стану матеріальної забезпеченості особи і членів її родини у разі, якщо застрахована особа фізично не має можливості (навіть бажаючи без огляду на всі можливі негативні наслідки) продовжити трудову діяльність у стані тимчасової непрацездатності. Крім того, у рамках даного виду соціального страхування здійснюється часткова оплата санаторно-курортного лікування застрахованих осіб та їх дітей, що також спрямовано на підтримку якості та відновлення трудових ресурсів у країні.

Значний обсяг навантаження щодо відтворення трудових ресурсів у країні припадає на загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття. З цією метою використовується такий інструментарій, як виплата матеріальної допомоги по безробіттю (розмір такої допомоги не може дорівнювати 100 % втраченого заробітку і із збільшенням тривалості періоду безробіття поступово зменшується, що покликано стимулювати безробітню особу до активного пошуку нового місця роботи), навчання та перекваліфікація безробітних осіб, сприяння у пошуку робочого місця з метою працевлаштування безробітної особи (таким чином, на даний вид соціального страхування покладено функції посередництва між потенційними найманими працівниками та їх потенційними роботодавцями). У функціонуванні даного виду соціального страхування першочерговим завданням є не стільки скорочення кількості офіційно зареєстрованих безробітних, скільки недопущення довготривалого безробіття, а також зменшення частки молоді у загальній кількості безробітних.

У рамках загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку із нещасними випадками на виробництві та професійними захворюваннями також відбувається значний обсяг роботи щодо відтворення трудових ресурсів країни, причому зусилля спрямовуються як на превенцію, тобто запобігання настанню страхових випадків (тобто погіршенню якості трудових ресурсів і зменшенню їх кількості), так і на мінімізацію негативних наслідків настання страхових випадків, надання постраждалим особам матеріальної допомоги, а також

безоплатних медичних і реабілітаційних послуг з метою повернення даних осіб до складу трудових ресурсів країни.

Щодо пенсійного страхування, то його спрямованість на відтворення трудових ресурсів проявляється слабше, ніж в інших видах соціального страхування. У функціонуванні даного виду соціального страхування проблематика відтворення трудових ресурсів розглядається лише як один із аргументів на користь збільшення пенсійного віку. Незважаючи на те, що у рамках даного виду соціального страхування збільшення пенсійного віку представляється ефективним інструментом вирішення першочергового завдання – подолання дефіциту бюджету Пенсійного фонду України, а проблема відтворення трудових ресурсів розглядається як другорядна, роль збільшення пенсійного віку у контексті відтворення трудових ресурсів є достатньо вагомою, але одночасно і суперечливою. Вагоме значення збільшення пенсійного віку для відтворення трудових ресурсів проявляється у тому, що обсяги трудових ресурсів, які завдяки збільшенню пенсійного віку щороку залишаються на ринку праці, у порівнянні із загальною величиною трудових ресурсів у країні є достатньо суттєвими. Незважаючи на те, що роль збільшення пенсійного віку є дійсно вагомою, його наслідки для ринку праці неможливо однозначно оцінити як позитивні або негативні. Дійсно, затримка осіб передпенсійного віку на робочих місцях у деякій мірі заважає віковій ротації кадрів, дещо ускладнюючи стан справ із молодіжним безробіттям (зокрема, ускладнюється і без того важкий процес пошуку молодими особами першого місця працевлаштування), боротьба з яким є одним із першочергових завдань сучасного суспільства. Однак з іншого боку кадри, що залишаються на робочих місцях завдяки збільшенню пенсійного віку, у багатьох (якщо не у більшості) випадках характеризуються високим професіоналізмом і великим досвідом трудової діяльності у відповідній сфері, а значить від подовження трудової діяльності таких кадрів (трудова ресурсів) конкретний роботодавець і економіка країни в цілому отримують певні переваги.

Висновки. Соціальне страхування в цілому містить вагомий потенціал щодо сприяння відтворенню трудових ресурсів, який в подальшому необхідно більш ефективно використовувати, особливо з огляду на демографічні тенденції.

Бібліографічний список: 1. Вайнштейн Г. Идентичность инокультурных меньшинств и будущее европейской политики / Г. Вайнштейн // Мировая экономика и международные отношения. – 2011. – № 4. – С. 3-15. 2. Князев Ю. Социальные функции современного

государства / Ю. Князев // Проблемы теории и практики управления. – 2008. – № 1. – С. 28-39. 3. Оленцевич Н. Соціальне партнерство: деякі питання теорії та практики становлення в Україні / Н. Оленцевич // Економіст. – 2005. – № 8. – С. 70-74. 4. Стрельцова Я. Интеграция иммигрантов в условиях экономического кризиса / Я. Стрельцова // Мировая экономика и международные отношения. – 2011. – № 1. – С. 55-68. 5. Стрежнева М. Проблемы социальной политики в Европейском союзе / М. Стрежнева // Мировая экономика и международные отношения. – 2006. – № 8. – С. 22-32. 6. Конопліна Ю.С. Соціальне страхування: проблеми захисту громадян від соціальних ризиків в умовах трансформації трудових відносин / Ю.С. Конопліна // Фінанси, облік, банки: збірник наукових праць / ДонДУУ. – Донецьк, 2012. – Випуск 1 (18). – С. 50-57. 7. Конопліна Ю.С. Характеристика впливу кожного із видів соціального страхування на якість трудових ресурсів / Ю.С. Конопліна // Механізм економічного регулювання. – 2013. – № 1. – С. 216-223

Горох О.В. Вплив соціального страхування на відтворення трудових ресурсів. Розглянуто вплив соціального страхування на відтворення трудових ресурсів в Україні.

Goroh O. The impact of social security on labor force reproduction. The influence of social insurance reproduction of labor resources in Ukraine.